

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ПІДДЯЧИЙ Володимир Миколайович

УДК 378:37.015.31:37.041:111.852

**ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор,
дійсний член НАПН України
ЗЯЗІОН Іван Андрійович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ШЕВНЮК Олена Леонідівна,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Національного педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова;

кандидат педагогічних наук, доцент
СТРІЛЕЦЬ Ольга Володимирівна,
доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик
навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені
Григорія Сковороди».

Захист відбудеться 11 березня 2016 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 11 лютого 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Сиротюк В.Д.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна є учасником Болонського процесу, який передбачає створення єдиного європейського простору вищої освіти з метою забезпечення світової конкурентоспроможності фахівців євро регіону. Тому пріоритетами освітньої політики України є: 1) фундаментальна роль університетів у підготовці фахівців; 2) навчання особистості та формування її психологічного досвіду впродовж життя; 3) дослідницька й самостійна робота викладачів і студентів; 4) гармонізація ступенів і циклів навчання залежно від конкретних історичних обставин, в яких нове покоління вступає в життя. Ці узагальнені положення відображено у таких міжнародних документах: Сорбонська декларація («Спільна декларація про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти», Париж, 1998), Болонська декларація («Європейська зона вищої освіти», Болонья, 1999), Комюніке зустрічі європейських міністрів освіти («До європейської зони вищої освіти», Прага, 2001), Комюніке конференції європейських міністрів освіти («Реалізуючи зону європейської вищої освіти», Берлін, 2003; «Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей», Берген, 2005; «До європейської зони вищої освіти: відповідаючи на виклики в глобальному світі», Лондон, 2007), Педагогічна Конституція Європи (Франкфурт-на-Майні, 2013).

Спираючись на міжнародні документи і постанови, державна освітня політика України спрямовується на створення умов для вдосконалення підготовки фахівців, зокрема, педагогів. Сучасні студенти вищих педагогічних навчальних закладів – це майбутні педагоги, яким доведеться брати активну участь у формуванні й розвитку інтелектуальної та духовної основи суспільства через: виховання та учіння підростаючого покоління; створення умов для набуття молоддю соціального і професійного досвіду; передання та розвиток духовних надбань українського народу; досягнення високої культури міжнаціональних взаємин; формування у молоді духовності, фізичної досконалості, моральної, естетичної, правової, трудової та екологічної культури. Ці ідеї відображено в Законі «Про вищу освіту» (2014 р.), Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Державній цільовій науково-технічній та соціальній програмі «Наука в університетах» на 2008–2017 рр. та інших державних документах.

Отримана у навчальному закладі освіта є підґрунтям для оновлення й розширення професійних компетентностей в умовах системи неперервної освіти. Зважаючи на це, одним із першочергових завдань вищого педагогічного навчального закладу є розвиток у майбутніх педагогів досвіду самозбагачення інтелекту, почуттів, волі й інших якостей, що відтворюють різноманітність складових педагогічної дії. З огляду на зазначене, у студентів упродовж навчання у вищому педагогічному навчальному закладі слід формувати готовність до професійного саморозвитку на естетичних засадах.

У процесі навчання пріоритетності набуває індивідуальність суб'єкта учіння, його вміння самостійно мобілізувати особистісний потенціал для вирішення різноманітних завдань. Замість очікування інструкцій, маючи певні професійні якості та досвід, він повинен уміти результативно працювати, розв'язуючи професійні, пізнавальні, міжособистісні, соціально-рольові, правові та інші проблеми.

Аналіз сучасного стану готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах засвідчив, що студентам бракує вмотивованості, знань та умінь здійснювати професійний саморозвиток на естетичних засадах.

Проблемам навчання, виховання та саморозвитку особистості, педагогічної підготовки студентів присвячено численні напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, щодо: теорії та методики розвитку й саморозвитку – Л. Виготського, А. Глеттхорна, С. Дейя, Л. Зязюн, І. Зязюна, В. Лозового, Р. Немова, А. Харгрівса та ін.; сутності та змісту підготовки майбутніх педагогів – В. Андрущенко, Н. Дем'яненко, І. Зязюна, О. Лавріненка, О. Отич, О. Падалки, М. Солдатенка, О. Шевнюк та ін.; мотивації діяльності та поведінки – А. Адлера, Е. Діси, Д. Макклелланда, А. Маслоу, О. Орлова, С. Рубінштейна, В. Чіркова та ін.; філософського осмислення естетичного почуття, смаку та ідеалу – Г. Гегеля, Д. Дідро, Л. Левчук, І. Канта, Г. Лессінга, І. Зязюна, Псевдо-Лонгіна, Ж.-Ж. Руссо та ін.; професійних якостей майбутнього педагога – В. Бодрова, Г. Васяновича, Д. Дроздова, І. Жорова, Є. Клімова, І. Мачуліна, В. Онищенко, М. Тименка та ін.; професійних самоосвіти та самовиховання – П. Гальвані, С. Гончаренка, С. Єлканова, Л. Зязюн, І. Наумченка, Б. Ніан, В. Олійника, Н. Протасової та ін.; педагогічного спілкування – Н. Волкової, В. Кан-Калика, А. Леонтєва, А. Макаренка, Г. Мешко, Л. Петровскої, В. Сухомлинського, О. Ященко та ін.

Незважаючи на те, що тема професійного саморозвитку майбутнього педагога досить широко представлена у дослідженнях науковців, його естетичним засадам достатньо уваги не приділялося.

Аналіз наукової літератури та педагогічної практики дозволив виявити суперечності між:

- соціальним замовленням на якісну підготовку майбутніх педагогів, здатних до професійного саморозвитку на естетичних засадах упродовж життя, і недостатнім рівнем їхньої фактичної готовності до професійного саморозвитку на естетичних засадах упродовж навчання у вищому педагогічному навчальному закладі;

- необхідністю професійного саморозвитку на естетичних засадах для підвищення рівня професійних якостей і недостатньою мотивацією майбутнього педагога до його втілення;

- необхідністю здійснення майбутнім педагогом професійного саморозвитку на естетичних засадах і відсутністю його моделі.

Виявлені суперечності, наявність проблеми та недостатній рівень її розробленості зумовили вибір теми дослідження «Естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України «Естетичні та етичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів» (РК № 0111U001665).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України (протокол № 8 від 30 вересня 2010 року) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 31 січня 2012 року).

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Відповідно до мети виокремлено такі **завдання дослідження:**

1. Уточнити ключові поняття дослідження, сформулювати дефініцію «естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога», встановити та проаналізувати її структуру;

2. Визначити естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога;

3. Розробити і теоретично обґрунтувати модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах;

4. Здійснити дослідно-експериментальну перевірку ефективності моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Об'єкт дослідження: професійний саморозвиток майбутнього педагога.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Концептуальна ідея дослідження. Динамічні зміни в сучасному суспільстві зумовлюють необхідність підготовки майбутніх педагогів, здатних до професійного саморозвитку на естетичних засадах, самостійної мобілізації особистісного потенціалу для вирішення різноманітних завдань. Цьому сприяє впровадження у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Професійний саморозвиток майбутнього педагога спрямований на формування та вдосконалення професійних якостей. В його основі лежать: естетичні почуття як прагнення до переживання і вираження позитивних та уникнення негативних почуттів; естетичний смак як здатність надавати явищам позитивну або негативну оцінку; естетичний ідеал як прагнення наблизитись до професійної досконалості у процесі опанування педагогічною професією.

Інноваційність моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах зумовлюється проектуванням його змісту, форм і методів з урахуванням рівня розвитку його професійних якостей й індивідуальних потреб.

Гіпотеза дослідження. Готовність майбутніх педагогів до професійного саморозвитку підвищиться, якщо: сформована мотивація до професійного саморозвитку; здійснюватиметься теоретична та практична підготовка до професійного саморозвитку; професійний саморозвиток реалізовуватиметься поетапно відповідно до розробленої моделі; реалізація професійного саморозвитку відбуватиметься на естетичних засадах.

Методологічну основу дослідження становлять: принцип діалектики; системний, діяльнісний, компетентнісний, індивідуальний та аксіологічний підходи; методологічні принципи моделювання, цілісності, примату цілого над складовими, ієрархічності, структурності, системності, науковості та всебічності вивчення явищ і процесів у їх взаємозв'язку й взаємозумовленості; закони, закономірності та принципи професійного саморозвитку; положення філософії освіти щодо

діалектичної єдності процесів навчання, виховання, розвитку та неперервного професійного саморозвитку особистості, взаємозв'язку естетичного і морального виховання; концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір; основні положення теорії пізнання про єдність свідомості та діяльності, соціальної природи особистості та її розвитку.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів: *теоретичні*: аналіз, синтез, систематизація педагогічної, психологічної, філософської літератури, результатів дисертаційних досліджень і нормативних документів з метою узагальнення різних поглядів учених на проблему дослідження, з'ясування стану її розробленості, формулювання вихідних положень; моделювання – для розроблення й теоретичного обґрунтування моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах; *емпіричні*: спостереження за навчальним процесом для вивчення його особливостей; анкетування, тестування та вимірювання з метою вивчення сучасного стану готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах; методи математичної статистики – для обробки, кількісного та якісного аналізу одержаних експериментальних даних; *експериментальні* (констатувальний і формувальний експерименти) застосовано з метою апробації моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася у таких вищих навчальних закладах: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»; Інститут філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. У дослідно-експериментальній перевірці загалом взяло участь 367 студентів: 183 студенти 2 курсу та 184 студенти 3 курсу.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше*: досліджено естетичні почуття, смак та ідеал як естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога; визначено естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога як почуттєві основи, що викликають оціночні судження, формують естетичний ідеал і спонукають до еволюційних і революційних якісних психо-фізіологічних змін майбутнього педагога, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його професійних якостей через цілеспрямовану самоосвітню та самовиховну діяльність, ознаками якої є автономність, набуття досвіду, спрямованість на себе, другорядність стороннього впливу; розроблено й теоретично обґрунтовано модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах, що складається із мотиваційного, змістового та діяльнісного компонентів; розроблено критерії (вмотиваність, теоретична та практична підготовленість), показники (вмотиваності: прагнення підвищити результативність навчальної діяльності; віра у досягнення успіху в навчальній діяльності; прагнення до виявлення та усунення недоліків у процесі підготовки та діяльності; теоретичної підготовленості: знання професійних якостей майбутнього педагога, методів їх діагностики, систем самоосвіти і самовиховання, естетичних засад педагогічного спілкування, методів виявлення недоліків діяльності; практичної підготовленості: вміння діагностувати професійні

якості, займатися професійною самоосвітою і самовихованням, здійснювати педагогічне спілкування на естетичних засадах, виявляти недоліки власної діяльності) і рівні (високий, середній, низький) готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах; виявлено закономірності: 1) мотивація майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах прямо пропорційно залежить від рівня розвитку його естетичного почуття, смаку та ідеалу; 2) професійний саморозвиток опосередковано розвиває естетичні почуття, смак та ідеал майбутнього педагога;

– *уточнено* зміст і структуру понять «професійний саморозвиток майбутнього педагога», «професійні якості майбутнього педагога», «професійна самоосвіта майбутнього педагога», «професійне самовиховання майбутнього педагога», «мотивація до професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах»;

– *подальшого розвитку набули*: підходи до розгляду професійного саморозвитку майбутнього педагога; положення щодо проектування змісту, форм і методів професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні в освітню практику розроблених: авторської моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах; методичних рекомендацій «Естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога»; анкет «Готовність до професійного саморозвитку», «Схильність до саморозвитку», «Професійні знання», «Професійні уміння», «Професійні навички», «Професійні цінності», «Професійні ставлення», «Педагогічні здібності»; методичних матеріалів («Мотивація», «Діагностика», «Формування», «Практика», «Самокритика») із завданнями для самостійної роботи; параметрів для оцінки публічних виступів; письмових завдань «Теоретична підготовленість до професійного саморозвитку на естетичних засадах»; робочої навчальної програми експериментального спецкурсу «Основи професійного саморозвитку майбутнього педагога»; практичних рекомендації для викладачів щодо впровадження моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах у процес підготовки студентів вищого педагогічного навчального закладу.

Результати дослідження можуть бути використані у: процесі підготовки майбутніх педагогів; практичній роботі педагогів; системі післядипломної педагогічної освіти; процесі написання посібників, підручників, методичних рекомендації, навчальних програм тощо.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка (довідка № 4044/01-55/06 від 06.10.2014 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка № 834 від 07.10.2014 р.), Інституті філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 353/14 від 07.10.2014 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечувалася: методологічним обґрунтуванням основних положень; використанням психолого-педагогічного інструментарію, адекватного меті, завданням і логіці розв'язання проблеми;

репрезентативністю вибірки досліджуваних; експериментальною перевіркою гіпотези: кількісним і якісним аналізом експериментальних даних, методами математичної статистики, результатами експериментальної перевірки моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

Наукові положення, що виносяться на захист:

1. Професійний саморозвиток майбутнього педагога має здійснюватися на естетичних засадах;

2. Рівень готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах підвищиться завдяки формуванню вмотивованості, теоретичної й практичної підготовленості до його здійснення;

3. Професійний саморозвиток майбутнього педагога на естетичних засадах має відбуватися поетапно відповідно до розробленої моделі.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорювалися на щорічних звітах у відділі педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (2011–2014 рр.). Основні теоретичні та методологічні положення проведеного дослідження були представлені у вигляді матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, зокрема: *міжнародних*: «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (Київ, 2012), «VII Міжнародні педагогічно-мистецькі читання професора О. П. Рудницької» (Київ, 2010), «X Міжнародні педагогічно-мистецькі читання професора О. П. Рудницької» (Київ, 2012), «XI Міжнародні педагогічно-мистецькі читання професора О. П. Рудницької» (Київ, 2013), «Регіональні культурні, мистецькі та освітні практики» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Європейський Союз – Україна: освіта дорослих» (Київ, 2014), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» (Київ, 2014), Друга міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Регіональні культурні, мистецькі та освітні практики» (Переяслав-Хмельницький, 2015), Міжнародна науково-практична конференція «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників» (Харків, 2015), Науково-методологічний семінар «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Хмельницький, 2015); *всеукраїнських*: «Психолого-педагогічні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства» (Кременчук, 2014), «Психологічні проблеми педагогічної дії» (Київ, 2012), «Психолого-педагогічні умови удосконалення професійної діяльності педагога позашкільного навчального закладу» (Київ, 2010), «Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства» (Київ, 2010), «Програми культурологічного спрямування та інші методики розвитку особистості» (Київ, 2010), «Психологічні чинники педагогічної дії в системі учитель-учень» (Київ, 2011), Всеукраїнський науково-практичний інтернет-семінар «Актуальні проблеми фахової підготовки студентів музично-педагогічного профілю згідно нових стандартів і програм» (2014), Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Партнерство навчальних, культурно-освітніх закладів, соціальних служб і родин: стан, проблеми, перспективи розвитку» (Тернопіль, 2015), круглий стіл «Наукова спадщина академіка І. А.

Зязюна та актуалітети сучасної педагогічної освіти» (Київ, 2015), II Всеукраїнські педагогічні читання пам'яті академіка Семена Устимовича Гончаренка «Особистісний і професійний розвиток дорослих: проблеми і перспективи» (Київ, 2015).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 13 одноосібних наукових працях, зокрема: 9 статей у наукових фахових виданнях (з них 4 – у наукових фахових періодичних виданнях, зареєстрованих в іноземних базах даних), 4 публікації у нефахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертація охоплює вступ, 3 розділи, висновки до розділів, загальні висновки, додатки, список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 279 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 184 сторінках. Робота містить 21 таблицю, 2 рисунки, 20 додатків на 69 сторінках. Список використаних джерел становить 252 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами та планами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, наведено інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога**» викладено результати вивчення стану дослідженості проблеми у філософській, психологічній, педагогічній теорії і практиці, визначено сутність, чинники, зміст, форми, методи, спрямованість, мету, функції та ознаки професійного саморозвитку майбутнього педагога, досліджено структуру професійних якостей майбутнього педагога, обґрунтовано естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога, розкрито естетичні засади педагогічного спілкування.

На основі аналізу та узагальнення існуючих у педагогічній літературі понять «розвиток», «саморозвиток», «самоосвіта», «самовиховання», «професія», «майбутній педагог» визначено, що професійний саморозвиток майбутнього педагога – це процес еволюційних та революційних якісних психо-фізіологічних змін майбутнього педагога, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його професійних якостей через цілеспрямовану самоосвітню та самовиховну діяльність, характерними ознаками якої є автономність, набуття досвіду, спрямованість на себе, другорядність стороннього впливу.

У результаті аналізу літературних джерел визначено основні характеристики професійного саморозвитку майбутнього педагога, а саме – його чинники, зміст, форми, методи, спрямованість, мету, функції, ознаки. Чинниками професійного саморозвитку майбутнього педагога є зовнішні та внутрішні мотиви. Його зміст становлять мотиваційний, змістовий та діяльнісний компоненти. Формами професійного саморозвитку майбутнього педагога є самоосвіта та самовиховання. До методів його здійснення належать: методи самоосвіти (вивчення літератури; відвідування публічних лекцій, музеїв, виставок; участь у конференціях, семінарах,

круглих столах; ознайомлення із засобами масової інформації; відвідування театрів; консультації фахівців); методи самовиховання (самокритика; самопереконання; самонавіяння; самопримушення; самозобов'язання; самопостереження; самоаналіз; самооцінювання та ін.). Професійний саморозвиток майбутнього педагога спрямований на загальноосвітню і професійну підготовку, загальнокультурне вдосконалення, оптимальну організацію вільного часу. Його орієнтирами є цінності майбутнього педагога, а метою – наближення до досконалості у педагогічній професії. Професійний саморозвиток майбутнього педагога виконує адаптаційну, амортизаційну, компенсаційну, терапевтичну, навчальну, виховну, розвивальну та організаційну функції. Його ознаками є: наявність ціннісних й смисложиттєвих орієнтацій, мети та мотивації діяльності; бажання майбутнього педагога до підвищення досконалості свого буття через власну активність; багатогранність самовпливу; систематичність і напруженість діяльності, спрямованої на вдосконалення чи нейтралізацію тих чи інших якостей; планування діяльності та вільного часу; самооцінка власної діяльності та її наслідків.

Аналіз та узагальнення літературних джерел дозволив дійти висновку, що професійні якості майбутнього педагога доцільно розглядати як сукупність характерних ознак, якими йому необхідно володіти для успішного виконання професійної діяльності. Структура професійних якостей майбутнього педагога визначалась у співвідношенні із компетентностями. Її складають: професійні знання, вміння, навички, цінності, ставлення та педагогічні здібності.

Розглядаючи естетику як науку про почуття та почуттєвість людини, визначено, що естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога – це почуттєві основи, які викликають оціночні судження, формують естетичний ідеал й спонукають до еволюційних та революційних якісних психо-фізіологічних змін майбутнього педагога, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його професійних якостей через цілеспрямовану самоосвітню та самовиховну діяльність, характерними ознаками якої є автономність, набуття досвіду, спрямованість на себе, другорядність стороннього впливу.

До естетичних засад професійного саморозвитку майбутнього педагога віднесено: 1) естетичне почуття (прекрасне, піднесене, потворне, низьке, комічне та трагічне) як один із найскладніших видів духовного переживання людини, що виникає на основі суспільних і культурних чинників. Воно виражається у прагненні до позитивних або уникнення негативних переживань у процесі опанування обраної педагогічної професії; 2) естетичний смак як здатність майбутнього педагога, ґрунтуючись на власному досвіді та знаннях, суб'єктивно розрізняти і оцінювати себе та свої якості на основі почуттів, які вони у нього породжують; 3) естетичний ідеал як позитивне емоційно забарвлене уявлення майбутнього педагога про власну досконалисть, до якої він прагне наблизитись.

На основі аналізу та узагальнення філософських підходів до розуміння прекрасного, піднесеного, потворного, низького, комічного, трагічного, естетичного смаку та естетичного ідеалу уточнено їхні визначення.

Визначено, що вплив майбутнього педагога на суб'єктів учіння здійснюється через спілкування (вербальне та невербальне). У зв'язку з цим досліджено його визначення, ознаки, структуру, види, функції та основні бар'єри. Встановлено, що

ефективність педагогічного спілкування залежить в основному від естетичних чинників, адже воно має почуттєву основу, оскільки відбувається через сприймання та переживання отриманої інформації. Визначено, що майбутній педагог упродовж навчання має навчитися цілеспрямовано впливати на суб'єктів учіння, викликаючи у них почуття прекрасного, піднесеного, рідше комічного.

У другому розділі **«Методичні особливості та моделювання професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах»** викладено методичні засади формування мотивації майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах, діагностики наявності сформованості та рівня розвитку професійних якостей майбутнього педагога, їх формування та вдосконалення через професійні самоосвіту та самовиховання, закріплення сформованих професійних якостей через практику педагогічного спілкування, проведення самоконтролю результатів виконаної роботи; розроблено авторську модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

На основі аналізу та узагальнення літературних джерел встановлено, що мотивація професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах – це сукупність мотивів, які у конкретний момент ініціюють, спрямовують та підтримують його самоосвітню та самовиховну діяльність, що здійснюється на почуттєвих основах, які викликають оціночні судження та формують естетичний ідеал. Умовно вона поділяється на зовнішню та внутрішню. Встановлено, що в основі зовнішньої мотивації професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах є об'єктивні потреби та стимули, внутрішньої – світоглядна позиція та духовні потреби.

Визначено, що до методів формування зовнішньої мотивації належать: 1) ознайомленнями із можливостями студента у ВНЗ; 2) особистісне спрямування у мотиваційне середовище; 3) визначення власних зовнішніх мотивів, активне прагнення їх задовольнити; 4) проектування професійного майбутнього; 5) стажування в спеціалізованих установах. До методів формування внутрішньої мотивації належать: 1) ознайомлення із спеціальною літературою; 2) відвідування театрів, публічних лекцій, музеїв та виставок; 3) роздуми над значущістю педагогічної професії; 4) визначення власних внутрішніх мотивів (інтересів, потреб, переконань, ідеалів, цінностей тощо), активне прагнення їх реалізувати на практиці; 5) самокритика; 6) самопереконавання; 7) самонавіяння; 8) самопримушення; 9) самозобов'язання.

З'ясовано, що мотивація майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах прямо пропорційно залежить від рівня розвитку його естетичного почуття, смаку та ідеалу. Визначено, що естетичні почуття, смак та ідеал опосередковано розвиваються у процесі професійного саморозвитку.

Встановлено, що діагностику наявності сформованості та рівня розвитку професійних якостей майбутнього педагога доцільно здійснювати через використання таких методів: 1) самопостереження; 2) самоаналіз; 3) самооцінювання; 4) отримання зовнішньої оцінки результатів діяльності суб'єкта саморозвитку.

Досліджено, що формування та вдосконалення професійних якостей майбутнього педагога забезпечується через самоосвітню та самовиховну діяльність.

На основі аналізу, узагальнення та доповнення напрацювань С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Каїрова, О. Кононко, І. Наумченка, Р. Немова, М. Ярмаченка визначено, що професійне самовиховання розглядається як система формування та вдосконалення бажаних фізичних, розумових, вольових і моральних якостей майбутнього педагога. Спираючись на аналіз та узагальнення досліджень В. Бусела, С. Гончаренка, Б. Корольова, І. Наумченка, М. Ярмаченка, І. Каїрова, професійна самоосвіта розглядається як система здобуття, оновлення, розширення та поглиблення знань, удосконалення практичних умінь і навичок з метою досягнення професійної майстерності.

До методів формування та вдосконалення професійних якостей належать методи самоосвіти (вивчення літератури; відвідування публічних лекцій, музеїв, виставок, театрів; участь у конференціях, семінарах, круглих столах; ознайомлення із засобами масової інформації; консультації фахівців); методи самовиховання (самокритика; самопереконавання; самонавіяння; самопримушення; самозобов'язання; самоспостереження; самоаналіз; самооцінювання).

Закріплення сформованих професійних якостей відбувається через практику педагогічного спілкування. До методів закріплення сформованих професійних якостей через практику педагогічного спілкування належать: 1) проведення дослідної роботи; 2) публічні виступи на семінарських заняттях, наукових конференціях, семінарах, круглих столах; 3) участь у дискусійних клубах, конкурсах студентських наукових робіт, студентських олімпіадах.

Проведення самоконтролю результатів виконаної роботи здійснюється через рефлексію над діями, які майбутній педагог виконав протягом усіх попередніх етапів. У результаті цього виявляються та усуваються допущені недоліки. До методів виявлення недоліків належать: 1) самоспостереження; 2) самоаналіз; 3) самооцінювання; 4) отримання зовнішньої оцінки результатів діяльності суб'єкта учіння; 5) самоконтроль; 6) самозвіт.

Розроблено та обґрунтовано модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах (рис.1), яка зображує професійний саморозвиток майбутнього педагога як систему, що має свою структуру, елементи якої розташовані у визначеній логічній послідовності та є взаємопов'язаними. Вона дає нову інформацію про нього через розкриття його структури, яка містить мотиваційний, змістовий та діяльнісний компоненти. Мотиваційний компонент полягає у формуванні зовнішньої та внутрішньої мотивації до професійного саморозвитку на естетичних засадах. Змістовий компонент включає формування знань про професійні якості майбутнього педагога, методи їх діагностики, системи самоосвіти і самовиховання, естетичні засади педагогічного спілкування, методи виявлення недоліків діяльності. Діяльнісний компонент полягає у формуванні умінь діагностувати професійні якості, здійснювати професійні самоосвіту і самовиховання, проводити педагогічне спілкування на естетичних засадах, виявляти недоліки власної діяльності.

Модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах структурована за п'ятьма етапами підготовки: мотиваційним (здійснюється формування мотивації до професійного саморозвитку на естетичних засадах), діагностичним (проводиться діагностика наявності сформованості та рівня розвитку

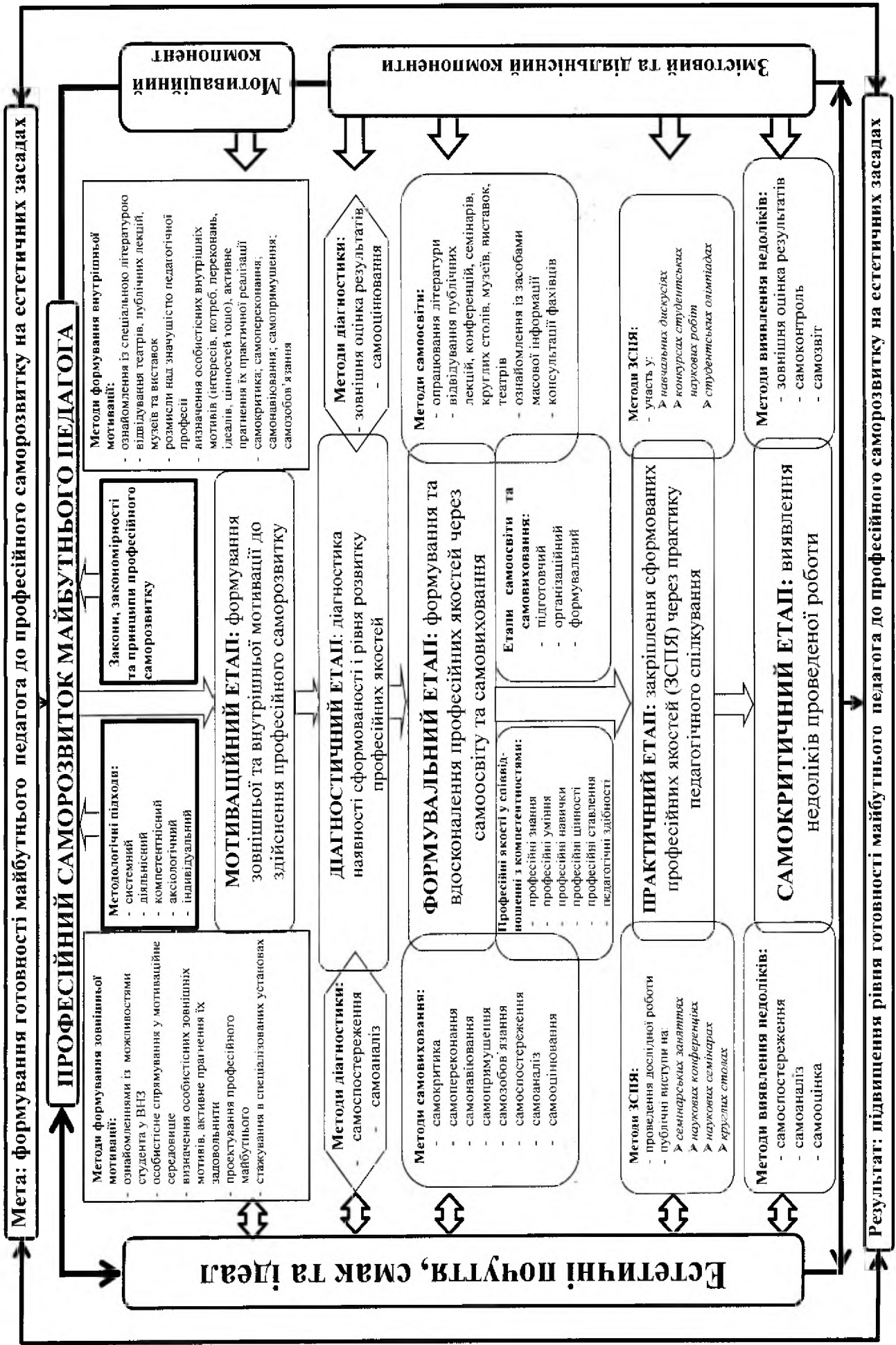

Рис. 1. Модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах

професійних якостей), формувальним (виконується робота з формування та вдосконалення професійних якостей через самоосвіту та самовиховання, які здійснюються у три етапи: підготовчий, організаційний, формувальний), практичним (здійснюється робота щодо закріплення сформованих професійних якостей через практику педагогічного спілкування), самокритичним (проводиться рефлексія над діями, які майбутній педагог здійснив протягом усіх попередніх етапів). Кожний етап реалізується за допомогою використання спеціальних методів.

Визначено, що ефективність професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах залежить від: 1) врахування його законів, закономірностей і принципів; 2) дотримання системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного та індивідуального методологічних підходів до його реалізації; 3) поетапності його здійснення.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах»** обґрунтовано критерії, показники та рівні готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах, викладено хід і результати констатувального й формувального експериментів з педагогічної діагностики рівня готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах, проаналізовано та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Визначено, що готовність майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах розглядається як його здатність успішно виконувати самоосвітню та самовиховну діяльність, що здійснюється на почуттєвих основах, які викликають оціночні судження та формують естетичний ідеал й спрямовані на формування та вдосконалення професійних якостей на основі вмотивованості, відповідних знань та умінь.

Структуру готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах складають мотиваційний, змістовий та діяльнісний компоненти. На основі компонентів визначались критерії та показники готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах. Критеріями готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах є вмотивованість, теоретична та практична підготовленість. Показниками вмотивованості є прагнення підвищити результативність навчальної діяльності, віра в себе та свої можливості досягти успіху у навчальній діяльності, прагнення виявляти та усувати недоліки у власній підготовці та діяльності. Показниками теоретичної підготовленості є знання професійних якостей майбутнього педагога, методів їх діагностики, систем самоосвіти і самовиховання, естетичних засад педагогічного спілкування, методів виявлення недоліків діяльності. Показниками практичної підготовленості є уміння діагностувати професійні якості, здійснювати професійні самоосвіту і самовиховання, проводити педагогічне спілкування на естетичних засадах, виявляти недоліки власної діяльності.

Відповідно до критеріїв і показників визначено рівні готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах: високий, середній і низький.

З метою діагностики рівня готовності майбутніх педагогів до професійного

саморозвитку на естетичних засадах було проведено констатувальний експеримент, який охоплював два етапи.

На першому етапі здійснювався аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; сформульовано науковий апарат дослідження; вивчався вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності, аналізувалась проблема відбору знань та їх засвоєння студентами вищого педагогічного навчального закладу у процесі навчання, проводився аналіз шляхів раціонального використання у навчально-виховному процесі методів, засобів та форм навчання, які б цьому сприяли. Аналізувалися: навчально-виховний процес; зміст посібників; практикуми та методичні рекомендації.

На другому етапі констатувального експерименту було проведено діагностику готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах відповідно до розроблених критеріїв.

Для з'ясування рівня вмотивованості майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах застосовано методи анкетування та тестування. Виявлення рівня теоретичної підготовленості до професійного саморозвитку на естетичних засадах відбувалось через виконання спеціально розроблених письмових завдань та анкетування. З метою виявлення рівня практичної підготовленості до професійного саморозвитку на естетичних засадах застосовано методи виконання практичних та письмових завдань, анкетування.

Результати аналізу анкетних даних, тестових і спеціальних завдань, кількісна та якісна обробка відповідей дозволили встановити, що високий рівень готовності до професійного саморозвитку на естетичних засадах був виявлений у 18,4 % студентів, середній – у 34,7 %, низький – у 46,9 %. Узагальнення результатів проведеної діагностики засвідчило недостатній рівень готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах.

З метою перевірки ефективності розробленої моделі професійного саморозвитку на естетичних засадах проведено формувальний експеримент. Він здійснювався відповідно до розробленої програми й передбачав поділ учасників експерименту на контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи.

Формування готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах здійснювалось поетапно, відповідно до розробленої моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах. Виокремлено мотиваційний, діагностичний, формувальний, практичний і самокритичний етапи професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах, які були взаємопов'язані між собою. Вони реалізувалися на лекційних і семінарських заняттях із дисциплін гуманітарного циклу. Після кожного етапу впровадження моделі проводився контрольний зріз. Одержані результати аналізу анкетних даних, тестових і спеціальних завдань, кількісна та якісна обробка відповідей дали можливість прослідкувати динаміку зростання готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах.

Результати порівняльного аналізу кількісних та якісних змін у показниках експериментальних груп на етапах формувального експерименту показали підвищення кількості студентів із високим рівнем готовності до професійного саморозвитку на естетичних засадах і зниження низького. Щодо середнього рівня,

то динаміка кількісних та якісних показників була незначною (див. рис. 2).

Отримані дані, відображені в гістограмі, підтвердили ефективність розробленої й апробованої моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

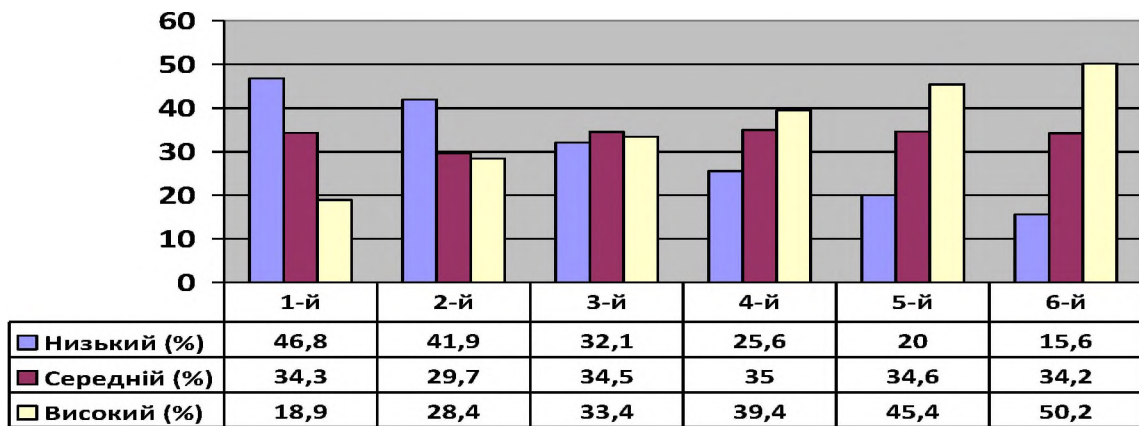

Рис.2. Гістограма динаміки готовності студентів експериментальних груп до професійного саморозвитку на естетичних засадах за рівнями на етапах формуального експерименту.

Для обґрунтування достовірності результатів формуального експерименту використано метод статистичного t-критерія розподілу Стьюдента та метод дисперсійного аналізу Р. Фішера. Вони засвідчили не випадковість отриманих результатів і підтвердили ефективність розробленої моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах.

ВИСНОВКИ

1. На основі уточнення ключових понять дослідження («саморозвиток особистості», «майбутній педагог», «професійна самоосвіта», «професійне самовиховання», «професійні якості майбутнього педагога», «професійний саморозвиток майбутнього педагога») сформульовано дефініцію «естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога», встановлено основні характеристики професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах. З'ясовано, що естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога – це почуттєві основи, які викликають оціночні судження, формують естетичний ідеал та спонукають до еволюційних та революційних якісних психофізіологічних змін майбутнього педагога, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його професійних якостей через цілеспрямовану самоосвітню та самовиховну діяльність, характерними ознаками якої є автономність, набуття досвіду, спрямованість на себе, другорядність стороннього впливу.

Основними характеристиками професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах визначено: чинники (зовнішня та внутрішня мотивація); зміст (мотиваційний, змістовий і діяльнісний компоненти); форми (самоосвіта та самовиховання); методи (вивчення літератури; відвідування публічних лекцій, музеїв, виставок; участь у конференціях, семінарах, круглих столах; ознайомлення із засобами масової інформації; відвідування театрів; консультації фахівців; самокритика; самопереконавання; самонавіяння; самопримушення; самозобов'язання; самопостереження; самоаналіз;

самооцінювання та ін.); спрямованість (загальноосвітня і професійна підготовка, загальнокультурне вдосконалення, оптимальна організація вільного часу); орієнтири (цінності майбутнього педагога); мету (наближення до досконалості у педагогічній професії); функції (адаптаційна, амортизаційна, компенсаційна, терапевтична, навчальна, виховна, розвивальна, організаційна); ознаки (наявність ціннісних й смисложиттєвих орієнтацій, мети та мотивації діяльності; бажання майбутнього педагога до підвищення досконалості свого буття через власну активність; багатогранність самовпливу; систематичність і напруженість діяльності, спрямованої на вдосконалення чи нейтралізацію тих чи інших якостей; планування діяльності та вільного часу; самооцінка власної діяльності та її результатів).

2. Обґрунтовано, що естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога складають естетичні: почуття (прагнення до переживання позитивних та уникнення негативних почуттів); смак (здатність оцінювати та розрізняти сприймані явища з позиції почуттів, які вони викликають, як позитивні чи негативні); ідеал (прагнення наблизитись до професійної досконалості).

Визначено, що найзагальніше почуття майбутнього педагога поділяються на позитивні та негативні і складають естетичне почуття. До позитивних почуттів належать прекрасне та піднесене, до негативних – потворне та низьке, перехідними або проміжними є комічне та трагічне. Встановлено, що почуття:

- прекрасного дає можливість майбутньому педагогу на основі сприйняття та переживання встановити відповідність його діяльності ознакам прекрасного (пропорційність, величність, гармонійність, витонченість, граціозність, приємність тощо);

- піднесеного дозволяє майбутньому педагогу прослідкувати відповідність його діяльності ознакам піднесеного (здатність захоплювати увагу, наповнювати її яскравими, приємними образами, які викликають схвильованість та потрясіння і збуджують духовні почуття людини, стимулюють діяльність її уяви);

- комічного дає можливість майбутньому педагогу визначити наявність у його діяльності елементів комічного (здатність викликати душевний стан задоволення від: 1) раптової радості, яка виникає на основі споглядання достойних або не достойних слів чи вчинків; 2) раптового перетворення напруженого очікування у ніщо; 3) авантюрих, жалюгідних вигадок або вчинків, незвичайних трактовок, дотепності, нестандартного плину думок тощо; 4) усвідомлення власної зверхності над явищами);

- трагічного дає можливість майбутньому педагогу на основі сприйняття та переживання встановити відповідність результатів його діяльності ознакам трагічного (неприємні помилки та випадковості, конфлікти, страждання тощо);

- потворного дозволяє майбутньому педагогу прослідкувати відповідність його діяльності ознакам потворного (позбавленість форми, неповна оформленість тощо);

- низького дає можливість майбутньому педагогу визначити відповідність його діяльності ознакам низького (несправедливість, дикість, надмірна боязливість та егоїзм, нечесність, розбещеність, зневага до інших, скупість, заздрість, лакейство, популізм, насилля, негідні, підлі, безчесні вчинки або дії тощо).

З'ясовано, що естетичний смак дає можливість майбутньому педагогу,

грунтуючись на власному досвіді та знаннях, суб'єктивно розрізняти і оцінювати власну діяльність на основі почуттів, які вона породжує, і на базі цього визначати її позитивність або негативність.

Встановлено, що естетичний ідеал дає уявлення майбутньому педагогу про професійну досконалість, яка знаходить своє втілення у чуттєвих формах. Він становить кінцеву мету діяльності та прагнень, визначає життєві орієнтири, смисли, потреби та поведінку. Його неможливо досягти, але до нього можна наблизитись, удосконалюючи педагогічну майстерність.

3. Розроблена модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах розкриває його структуру, яка містить такі компоненти: мотиваційний (формування зовнішньої та внутрішньої мотивації); змістовий (формування знань про професійні якості майбутнього педагога, методи їх діагностики, системи самоосвіти та самовиховання, естетичні засади педагогічного спілкування, методи виявлення недоліків діяльності); діяльнісний (формування вміння діагностувати професійні якості, здійснювати професійні самоосвіту і самовиховання, проводити педагогічне спілкування на естетичних засадах, виявляти недоліки власної діяльності).

Встановлено, що професійний саморозвиток майбутнього педагога здійснюється на естетичних засадах у п'ять етапів:

– мотиваційний – полягає у формуванні зовнішніх і внутрішніх мотивів, що активізують прагнення до його здійснення. Методи формування зовнішньої мотивації: 1) ознайомленнями із можливостями студента у ВНЗ; 2) особистісне спрямування у мотиваційне середовище; 3) визначення власних зовнішніх мотивів, активне прагнення їх задовольнити; 4) проектування професійного майбутнього; 5) стажування в спеціалізованих установах. Методи формування внутрішньої мотивації: 1) ознайомлення із спеціальною літературою; 2) відвідування театрів, публічних лекцій, музеїв та виставок; 3) роздуми над значущістю педагогічної професії; 4) визначення власних внутрішніх мотивів (інтересів, потреб, переконань, ідеалів, цінностей тощо), активне прагнення їх реалізувати на практиці; 5) самокритика; 6) самопереконавання; 7) самонавіяння; 8) самопримушення; 9) самозобов'язання;

– діагностичний – виражається у діагностиці сформованості професійних якостей і рівня їх розвитку через самоспостереження, самоаналіз, самооцінювання, отримання зовнішньої оцінки результатів діяльності суб'єкта саморозвитку;

– формувальний – має своєю суттю формування та вдосконалення професійних якостей майбутнього педагога через професійні самоосвіту та самовиховання. У процесі самоосвіти опановується методика розумової праці, вибудовується власна навчальна робота, планується, організовується й активно реалізується програма з формування та вдосконалення професійних якостей. Професійне самовиховання полягає у цілеспрямованому впливі на власну діяльність через вольове зусилля. Методи формування та вдосконалення професійних якостей: методи самоосвіти (вивчення літератури; відвідування публічних лекцій, музеїв, виставок, театрів; участь у конференціях, семінарах, круглих столах; ознайомлення із засобами масової інформації; консультації фахівців); методи самовиховання (самокритика; самопереконавання; самонавіяння; самопримушення; самозобов'язання;

самоспостереження; самоаналіз; самооцінювання);

– практичний – виражається у прояві рівня сформованості власних професійних якостей через практику педагогічного спілкування. Встановлено, що результатом професійного саморозвитку на естетичних засадах є підвищення рівня педагогічного впливу на суб'єктів учіння. Виявлено, що найсильнішим видом впливу на особистість є вплив на її емоційно-почуттєву сферу, який здійснюється через педагогічне спілкування (вербальне та невербальне). У зв'язку з цим підготовка та самопідготовка спрямовується передусім на опанування вмінням педагогічного спілкування, за допомогою якого проявляються професійні якості, цілеспрямовано чиниться вплив на емоційно-почуттєву сферу суб'єктів учіння та корегується їхня поведінка і діяльність, збагачуються розумові здібності тощо. Майбутній педагог через спілкування має навчитись: викликати у суб'єктів учіння прекрасне та піднесене почуття, а рідше комічне; формувати та розвивати естетичний смак та ідеал. Методи закріплення сформованих професійних якостей через практику педагогічного спілкування: 1) проведення дослідної роботи; 2) публічні виступи на семінарських заняттях, наукових конференціях, семінарах, круглих столах; 3) участь у дискусійних клубах, конкурсах студентських наукових робіт, студентських олімпіадах;

– самокритичний – полягає у рефлексії над діями, здійсненими протягом попередніх етапів через застосування самоаналізу, самооцінки, оцінки результатів власної діяльності іншими, самоконтролю та самозвіту. Так виявляються допущені недоліки та проводиться робота над їх усуненням. Методи виявлення недоліків: 1) самоспостереження; 2) самоаналіз; 3) самооцінювання; 4) отримання зовнішньої оцінки результатів діяльності суб'єкта учіння; 5) самоконтроль; 6) самозвіт.

Визначено, професійний саморозвиток майбутнього педагога на естетичних засадах буде ефективнішим за умови: 1) врахування його законів, закономірностей і принципів; 2) дотримання системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного та індивідуального методологічних підходів до його реалізації; 3) поетапності його здійснення.

З'ясовано, що у професійному саморозвитку естетичні почуття майбутнього педагога спонукають його до отримання позитивних та уникнення негативних переживань від результатів власної діяльності впродовж навчання, естетичний смак дозволяє йому на основі оцінки результатів власних дій визначати, чи є вони позитивними або негативними, естетичний ідеал є прообразом, який хоче наслідувати майбутній педагог шляхом наближення до нього через самоосвітню та самовиховну діяльність.

4. Дослідно-експериментальна перевірка моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах здійснювалася за допомогою розроблених критеріїв, показників і рівнів, що відображали готовність майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах.

До критеріїв та показників готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах віднесено:

– вмотивованість: прагнення підвищити результативність навчальної діяльності; віра у досягнення успіху в навчальній діяльності; прагнення до виявлення та усунення недоліків у процесі підготовки та діяльності;

– теоретична підготовленість: знання професійних якостей майбутнього педагога, методів їх діагностики, систем самоосвіти і самовиховання, естетичних засад педагогічного спілкування, методів виявлення недоліків діяльності;

– практична підготовленість: уміння діагностувати професійні якості, здійснювати професійні самоосвіту і самовиховання, здійснювати педагогічне спілкування на естетичних засадах, виявляти недоліки власної діяльності.

Відповідно до компонентів, критеріїв і показників було визначено високий, середній та низький рівні готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах.

Модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах розглядається як єдність змісту, форм і методів навчально-виховної діяльності, спрямованих на формування та вдосконалення професійних якостей на основі діяльнісного, системного, компетентнісного, аксіологічного та індивідуального підходів, законів, закономірностей і принципів професійного саморозвитку. Вона реалізовувалась послідовно на мотиваційному, діагностичному, формувальному, практичному та самокритичному етапах. Зміст і послідовність цих етапів відображають логіку зростання рівня готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах, починаючи від формування мотивації, закінчуючи виявленням недоліків діяльності щодо формування і вдосконалення професійних якостей. На кожному етапі відбувалося діагностування рівня готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку на естетичних засадах, здійснювалось корегування змісту і методів. Аналіз результатів дав змогу дійти висновку, що показників високого рівня готовності студентів експериментальних груп досягнуто завдяки сформованості у них мотиваційного, змістового та діяльнісного компонентів.

Порівняння кількісних та якісних показників, отриманих у результаті дослідно-експериментальної роботи, засвідчило значне підвищення високого та зниження низького рівнів готовності до професійного саморозвитку на естетичних засадах у студентів експериментальних груп і відсутність суттєвих змін у студентів контрольних груп.

Експериментальне дослідження підтвердило ефективність розробленої моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах. Отже, мета наукового пошуку досягнута, визначені дослідницькі завдання виконані, гіпотеза підтверджена.

Дисертація не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів даної проблеми. Подальшого вивчення заслуговує: ефективність використання видів мистецтва для підвищення результативності професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах; механізми залучення майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах; порівняльно-педагогічний аналіз змісту, форм і методів професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах в Україні і за кордоном.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Піддячий В.М. Естетичні погляди І.Канта: судження смаку, типологія

- почуттів людини / В.М. Піддячий // Молодь і ринок. – 2012. – № 4 (87). – С. 154-158.
2. Піддячий В.М. Філософське осмислення почуттів прекрасного, піднесеного та комічного [Електронний ресурс] / В.М. Піддячий // Теорія та методика управління освітою. – 2012 р. – № 9. – Режим доступу до статті: <http://tme.umo.edu.ua/docs/9/9.pdf>
3. Піддячий В.М. Естетичне почуття в контексті стосунків між викладачем та студентом / В.М. Піддячий // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2012. – №35. – С. 138-143.
4. Піддячий В.М. Професійні самоосвіта і самовиховання майбутнього вчителя. Наукові записки: [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Над. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; укл. Л.Л. Макаренко. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. - Випуск СХІІ (112). - 287 с. - (Серія педагогічні та історичні науки). - С. 140-146.
5. Піддячий В.М. Професійні параметри майбутнього вчителя. Наукові записки: [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Над. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; за заг. ред. Л.Л. Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. - Випуск СХІІІ (113). - 251с. - (Серія педагогічні та історичні науки). – С. 156-165.

Статті у наукових фахових періодичних виданнях, що зареєстровані в іноземних базах даних

6. Піддячий В.М. «Обґрунтування сутності професійного саморозвитку майбутнього педагога» / В.М. Піддячий // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. – Вип. 43 (47). – Харків : НТУ «ХП», 2015. – С. 271-280.
7. Піддячий В.М. Обґрунтування моделі професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В.М. Піддячий // Педагогічний і процес: теорія і практика [збірник наукових праць] / Київський ун-т імені Б. Грінченка; гол. ред. С. Сисоєва. – К.: ЕДЕЛЬВЕЙС, 2014. – Випуск 1. – С. 108-114.
8. Піддячий В.М. Мотивація до здійснення професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В.М. Піддячий // Educationandpedagogicalsciences (Освіта та педагогічна наука). – 2014. – № 2 (163). – С. 41-47.
9. Піддячий В.М. «Обґрунтування змісту культурологічної підготовки майбутнього педагога» / В.М. Піддячий // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал – 2015. - Випуск 1-2 (42-43). Серія: Педагогічні науки – С. 52-58.

Матеріали і тези науково-практичних конференцій

10. Піддячий В.М. Концептуальні підходи до визначення сутності мистецтва / В.М. Піддячий // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Зб. матеріалів ІХ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О.П. Рудницької / гол. ред.: І.А. Зязюн. - Вип. 3 (7). - Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – С. 227-229.

11. Піддячий В.М. Мотивація професійної діяльності педагога / В.М. Піддячий // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів X Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [голов, ред.: І.А. Зязюн]. Вип. 4 (8). - Чернівці: Зелена Буковина, 2013. - С. 213-214.

12. Піддячий В.М. Формування мотивації до професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В.М. Піддячий // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XI Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [голов, ред.: І.А. Зязюн]. Вил. 5 (9). - Чернівці: Зелена Буковина, 2014. - С. 172-174.

13. Піддячий В.М. Естетична основа професіонального педагогічного спілкування / В.М. Піддячий // Психологічні та педагогічні проблеми педагогічної дії: зб. наук, праць: у 2-х ч. - Ч. 2 / за наук. ред. Л.О. Хомич, О.М. Ігнатович. - Харків: НТУ «ХІТІ», 2012. - С. 80-87.

АНОТАЦІЇ

Піддячий В.М. Естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено розробці, теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці моделі професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах. Вивчено накопичений досвід і здійснено аналіз сучасного стану підготовки майбутніх педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Обґрунтовано наукові положення про: здійснення професійного саморозвитку на естетичних засадах; формування мотивації, теоретичної й практичної підготовленості до професійного саморозвитку на естетичних засадах; поетапність здійснення професійного саморозвитку на естетичних засадах.

Розроблено модель професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах. Відповідно до авторської моделі визначено п'ять етапів професійного саморозвитку на естетичних засадах: мотиваційний, діагностичний, формувальний, практичний, самокритичний. Запропоновано методичні матеріали щодо здійснення професійного саморозвитку на естетичних засадах. Розроблено критерії, показники та рівні готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на естетичних засадах. Ефективність теоретичних розробок підтверджена педагогічним експериментом.

Ключові слова: майбутній педагог, професійний саморозвиток, професійні якості, самоосвіта, самовиховання, естетичне почуття, естетичний смак, естетичний ідеал, готовність.

Поддячий В.Н. Эстетические основы профессионального саморазвития будущего педагога. – На правах рукописи.

Диссертация на получение научной степени кандидата педагогических наук за

специальностью 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена исследованию проблемы эстетических основ профессионального саморазвития будущего педагога, разработке, теоретическому обоснованию и экспериментальной проверке модели профессионального саморазвития будущего педагога на эстетических основах. Изучен накопленный опыт и осуществлен анализ современного состояния подготовки будущих педагогов в высших педагогических учебных заведениях. Исследовано структуру профессиональных качеств будущего педагога.

Проанализировано и обобщено педагогическую, психологическую и философскую литературу, касающуюся темы исследования. Уточнены определения ключевых понятий исследования: «будущий педагог», «профессиональное саморазвитие будущего педагога», «профессиональное самообразование», «профессиональное самовоспитание», «эстетическое чувство», «эстетический вкус», «эстетический идеал», «готовность будущего педагога к профессиональному саморазвитию на эстетических основах» и др. Обнаружены сущностные характеристики профессионального саморазвития будущего педагога (факторы, содержание, формы, методы, направленность, цель, функции и признаки), раскрыты его эстетичные основы.

Изложено методические особенности формирования мотивации будущего педагога к профессиональному саморазвитию на эстетических основах, диагностики уровня развития профессиональных качеств будущего педагога, их формирование и совершенствование через профессиональные самообразование и самовоспитание, закрепления сформированных профессиональных качеств через практику педагогического общения, проведения самоконтроля результатов проделанной работы.

Разработана модель профессионального саморазвития будущего педагога на эстетических основах, которая состоит из мотивационного, содержательного и деятельностного компонентов. В соответствии с авторской моделью определено пять этапов профессионального саморазвития на эстетических основах: мотивационный, диагностический, формирующий, практический, самокритичный. Предложены методические материалы относительно осуществления профессионального саморазвития на эстетических основах. Разработаны критерии, показатели и уровни готовности будущих педагогов к профессиональному саморазвитию на эстетических основах.

В результате проведения констатирующего этапа педагогического эксперимента установлено, что значительное количество студентов недостаточно подготовлено к профессиональному саморазвитию на эстетических основах.

Результаты формирующего этапа педагогического эксперимента подтвердили положения гипотезы исследования и эффективность разработанной модели профессионального саморазвития будущего педагога на эстетических основах.

Ключевые слова: будущий педагог, профессиональное саморазвитие, профессиональные качества, самообразование, самовоспитание, эстетическое чувство, эстетический вкус, эстетический идеал, готовность.

Piddiachyi V.M. Aesthetic Basis for the Professional Self-Development of a Future Pedagogue. – Manuscript copyright.

A Ph.D. thesis in Pedagogical Science, specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to the development, theoretical specification and experimental check of the model of the professional self-development of a future pedagogue on the aesthetic bases. The accumulated experience was studied, and the analysis on the modern state of the preparation of a future pedagogue in the higher educational establishments was conducted.

The scientific statements on the professional self-development on the aesthetic bases, motivation formation, theoretical and practical readiness to the professional self-development on the aesthetic base, the stage-by-stage realization of the professional self-development on the aesthetic bases were grounded.

The model of the professional self-development of a future pedagogue, which is found on aesthetic bases, was developed. In correspondence with the authorship model, five stages of the professional self-development, namely, motivational, diagnostic, forming, practical, and self-critical ones were developed. Methodological materials for the professional self-development on the aesthetic basis were proposed. Criteria, indexes and levels of readiness of a future pedagogue for the professional self-development were developed. The efficiency of the theoretical development is confirmed by a pedagogical experiment.

Key words: future pedagogue, professional self-development, professional qualities, self-education, self-upbringing, aesthetic sense, aesthetic taste, aesthetic ideal, readiness.